

Оригинални научни чланак

<https://doi.org/10.7251/SIN2203003B>

UDK 94:929.59МИЛАНОВИЋ

Примљен: 18. мај 2022.

Прихваћен: 31. август 2022.

Контакт:

Бошко М. Бранковић

bosko.brankovic@ff.unibl.org

Бошко М. Бранковић

Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Босна и Херцеговина

Аутор у тексту пише о прошлости петровачке породице Милановић. Акцент у раду је на биографијама свештеника Марка Милановића, учитеља, устаника и војводе из српског устанка 1875–1878. године Вида Милановића, књижевника, националног првака и борца за национална права Срба у Босни и Херцеговини под аустроугарском окупацијом Богдана Милановића Крајишника и свештеника Вукосава Милановића који је 2003. године, на приједлог тадашњег епископа бихаћко-петровачког Хризостома Јевића, а одлуком Светог архијерејског сабора Српске православне цркве убројан у Именослов Светих. Значај изабраних личности за проучавање из ове породице, осим свештеника Марка Милановића, у историји српског народа превазилази локални карактер и стога им је важно посветити значај у истраживањима прошлости српског народа у Босни и Херцеговини.

Кључне ријечи:

Марко Милановић, Вид Милановић, Богдан Р. Милановић Крајишник, Вукосав Милановић, локална и национална историја, породица

Проучавање историје породица представља значајан допринос разумевању времена, обичаја, навика и уопште микро и локалне историје, што се касније може користити за спајање у шире оквире и писање макро историје, у првом реду националне историје. Нарочито је значајно истраживати прошлост породица које су оставиле траг у локалној или националној историји, чији су чланови били носиоци одговорних позиција у друштву или су били на челу националних покрета који су доприносили бољитку свеукупног народног бића. Истраживање локалне историје, са нагласком на историју породица и историју појединачних личности унутар њих, посебно је важно данас када се критичка историографија суочава са „полуисторијом“ или још опаснијим правцем – псеудиоисторијом.

Једна од породица чију историју подробније треба изучавати јесте поро-

дица Милановић из села Суваја код Босанског Петровца. Ова породица у прошлости изњедрила је многе значајне личности, не само на локалном већ и на ширем националном нивоу. Између осталих то су: свештеник Марко Милановић, трговац Раде Милановић, војвода Вид Милановић, књижевник Богдан Р. Милановић Крајишник и свештеник Вукосав Милановић (Свети свештеномученик¹ Вукосав Куленвакуфски).²

За поријекло петровачке породице Милановић, свештеник Петар Рађеновић у својим истраживањима, по инструкцијама Јована Цвијића, за едицију: *Насеља и порекло сѣановнишиива*, почетком XX вијека забиљежио је: „Милановић – седам кућа у Долини Милановића. Славе Аранђеловдан. Населили су пре неких 250 година из Зрмање (Лика). Друга грана одселила је исто отален у Горњи Лапац, где их има и сада. Ови, што су сада у Суваји, зауставе се за кратко време у Унцу, па набрзо пређу овамо. Кад су населили у Сувају, није још било Петровца. Милановићи су најстарија породица у Суваји (...) Милановић – две куће. Славе Аранђеловдан. Доселили из Суваје пре 50 година.“ (Rađenović, 1925, p. 198, 212).

Нешто опширнију историју ове породице записао је учитељ и монах Петар С. Иванчевић приликом писања биографије пјесника Богдана Р. Милановића из Босанског Петровца. Иванчевић каже: „(...) Давно је било, кад се оно чувена и честита српска тежачка задруга Милановића доселила из Лике, мјеста Зрмање, и настанила у Босанску Крајину, код Петровца. Та српска задруга рађала је добре јунаке, честите српске родољубе и свештенике. Кад је год требало у бој поћи и дићи се за крст часни и слободу златну, Милановића кућа била је међу првима, а њени дјетићи вазда су се одликовали међу својом српском браћом и дружином. Год. 1858. букне устанак за ослобођење српске Босне и Херцеговине. Почео је око Бишћа под именом „Дољанска буна“, око босан. Костајнице под именом – „Пецијина буна“ а у Посавини, око Градачца и Брчког, под именом „Посавачка буна“. У том устанку учествовали су и дјетићи из Милановића куће, па и крв своју пролили за крст часни и слободу златну, јер у тој буни погину Милан Милановић (...)“ (Ivančević, 1904, p. 82).

Из породице Милановић, за вријеме отоманске власти, у родној Суваји свештеничку службу обављао је Марко Милановић, што се може видјети из текста читуље наведеног свештеника, објављеној у листу *Дабро-босански источник* из Сарајева: „Марко Милановић, парох сувајски у протопрезвитерату петровачком, преселио се је у вјечност 13. Јунија о. г. 14. истога сахрањен је од тројице свештеника. Покојник је рођен 25. Априла 1838. г. а рукополо-

¹ Дефиниција: „Свештеномученик, презвитер или епископ који је положио свој живот за свог Поглавара пастира Исуса Христа. То су, на пример: С. Климент, папа римски кога је Трајан протерао у Херсон и кога су удавили у мору; Климент, епископ анкирски, пострадао 312. за време Максимиана; Василије, протопрезвитер анкирске цркве, пострадао 363. за време Јулијана отпадника.“ (Rakić & Kosanović, 2000, p. 240).

² Свештеник Марко Милановић и трговац Раде Милановић, за разлику од осталих који су набројани из ове породице, имају значај у историји на локалном нивоу.

жен је за свештеника 12. Априла 1862. у Сарајеву од митрополита Игњатија.“ (Marko Milanović, 1888, p. 144). Према једном опису парохије Суваја, за вријеме његове службе, до аустроугарске окупације покрајина Босне и Херцеговине 1878. године, села из парохије била су подијељена између два бегача који су правили много проблема српском народу приликом упражњавања религијских обреда: „(...) Село Суваја пошто је власништво двају бегова, то је она подијељена била и на два свештеника, јер негда бези односно спахије имаћаху подпуну власт у свему³ те и у подјели парохија и постављењу свештеника, па тако и ово село од којег је прва половина т.ј. муратбегова, била сама за себе парохија са саставним дјеловима: Пола Суваје, Бусије, Цимеше, Ђелајски Ваганац и Мали Стјењани. Ову парохију до пр. устанка служио је парох госп. Јован Пећанац садашњи прото Варцар вакуфски. Другу половину Суваје⁴ са пола Брестовца и пола Вођенице служио је сад већ усопшти свештеник г. Марко Милановић.“ (Dopis, 1897, p. 71). То је вријеме непосредно пред српски устанак у Херцеговини и Босни против отоманске државе. Познато је да су у то вријеме петровачки бегови Куленовићи били насилнички или боље рећи крвнички настројени према српском православном народу који се налазио под њиховом непосредном влашћу. Без икаквог разлога или повода убијали су невинне људе, чести су били примјери, како то биљежи Дионисије Маринковић, да: „један бег убије кмета другог бегача“, након чега оштећени бегач каже: „За свога једног кмета убићу ја твоја три“ и тако узајамно чине освету један другом.“ (Marinković, 1966, pp. 121–122). За положај српског народа у петровачкој капетанији Маринковић у својим сјећањима констатује да је: „тога времена српска глава јефтинија била него пасија.“ (Marinković, 1966, pp. 121–122). Такође, о тежини живота српског народа у Петровцу и околини у то вријеме Маринковић каже: „У оно вријеме нису спаије од кмета узимали трећине, него су сијали многе усјеве по најбољим земљама. Те усјеве кмети су сијали и обрађивали. Сваки спаија имао је свога заступника, који се звао субаша, а по једнога од Срба који се најбоље умио удварати и који се кнез звао. Ови субаше и кнезови позивали су рају на раду, како је кад вријеме коме раду, као: орати, брнати, копати курузе, жети, косити, купити, возити, брати итд. Особито у вријеме копања куруза, жетве и косидбе многи би се народ скупљао, јер на тај дан ишле су и жене, дјевојке и момци, и тај збор радника звао се беглук, беглучити (радити бегу). Народ ко народ, младеж ко младеж, кад се састане, не имајући бољега, налазио је и у томе састанку неко

³ У фусноти истог текста наведено је: „Безима морало се је плаћати да дадну кључ, да се црква отвори. Ово ми је више пута приповедао покојни ми отац т.ј. да је и он сваке Летурђије претходно морао ићи Бегу и молити га да му дозволи цркву отворити; а већ по себи се разумије да му је са пуним шакама морао ићи, дочим у противном нити би му смио отићи, а још мање цркву отворити.“ (Dopis, 1897, p. 71).

⁴ Према подацима из шематизма за 1882. годину у парохији Суваја, коју је опслуживао свештеник Марко Милановић, било је укупно 115 кућа са 657 становника. Од тога у селу Суваја 45 кућа са 257 становника, селу Вођеница 57 кућа са 360 становника и селу Брестовац 13 кућа са 40 становника. (Nikolajević, 1882, p. 31).

кукавно задовољство; само нечовјечни субаше и кнезови зло су са радинима поступали и на све могуће начине их срамотили. Кад нпр. виде кога ођевена и поносна момка, дјевојку или невјесту, гледају им наћи какву било погријешку; је ли се нашла која травчица неишчупана код куруза или у жетви клас жита неподигнут, онда туку немилице канџијама или штаповима, псујући свакојакe светиње и грдећи на најгнуснији начин (...) Но најгоре је било ако је спаија безобразан (...) па изиђе ће је далеко њива, разапне чадор и прегледа радине, па коју дјевојку или невјесту бегенише, води је себи под чадор, а што њезини родитељи, браћа или муж цркавају од срамоте, грехоте или туге, то њему не смета ништа.“ (Marinković, 1966, pp. 116–117).

Један од најпознатијих изданака петровачке породице Милановић сигурно је војвода Вид Милановић. Он је рођен 1848. године у селу Суваја. Основну школу учио је у Бихаћу и Петровцу. Завршио је богословију у Бањој Луци 1871. године. Након што је подигнут српски устанак 1875. године у Босни, придружио се устаницима Голуба Бабића, који га је одмах именовоао за главног четовођу. На скупштини у Тишковцу 1877. године именован је за члана Привремене народне босанске владе. Два пута је рађаван у току устанка. Кнез Милан Обреновић одликовао га је *Таковским крстиом шрећеи сшејена и Сребрном колајном за храброси* за заслуге у току устанка 1875–1878. године. Након аустроугарске окупације радио је као државни чиновник. Пензионисан је 1899. године. Умро је 1903. године (Екмеџић, 1973, pp. 185, 292, 293, 297; Ćubrilović, 1996, pp. 140, 189, 268; Milošević, 2012, p. 40; Novaković, 2014, p. 152; Branković, 2016, p. 93; Latinović et al., 2016, p. 55; Branković, 2017a, p. 122; Kresco, 2018, p. 120; Urić, 2016, p. 109; Krasić, 1884[2021], p. 117; Karanović, 2021, p. 41). У знак захвалности војводи Виду Милановићу за учешће у устанку пјесник Јово Г. Поповић Крајишник спјевао је пјесму коју је објавио у листу *Голуб* из Сомбора:

ВИЈЕНАЦ
ВОЈВОДИ ВИДУ МИЛАНОВИЋУ
храбром борцу за ослобођење Босне од 1875–78.

Скоро бјеше – није било давно,
Када Срби ратоваше славно;
За слободу у крвавом боју
Ти си први диго мишцу своју!

Борио си с' храбро на мегдану
Заробљеној браћи на одбрану,
Тјешо си боне борбенике
Подизо си браћи жртвенике.

Јахао си коња од мегдана,
Сваке ноћи и свакога дана,
Сабљом сјеко душманина свога
А никада ниси изнемога...

Четницима храбрим јунацима,
Ти си био и отац и мајка,
А душману као арелан љути,
Сјенка твоја пред очим се мути!

Роду своме јунаке си дао,
Све имање а за нашу славу;
Због заслуга твојих превелики?
Лавор-вјенац нек ти главу кити! (Роровић, 1903а, р. 6)

Поред војводе Вида Милановића, учесници српског устанка била су и његова браћа – Јово и Раде. За Јову Милановића, Петар С. Иванчевић каже: „У пошљедњем устанку 1875. г. погину опет један Милановић из те честите српске куће, младић од 20 год. по имену Јово.“ (Ivančević, 1904, р. 82). Потврду за учешће Раде Милановића у устанку, проналазимо у тексту: *Задовољена освеиша*, у којем његов син Богдан Милановић Крајишник пише: „(...) Знам, шта мислиш, сине!... Али нека га, нек живи... И ја сам негда исто тако мислио, као ти сада. И ја сам жудио за осветом, за *крвном освеишом!*... Али баш у то доба настаде преврат у земљи. Народ се диже на оружје и одметну у планине. Турци се затворише у градове и ја бијех лишен задовољства, кога мишљах постићи путем непосредне крвне освете. Постадох и сам усташа. Борио сам се са највећим одушевљењем, жеднио сам све више и више за крвљу оних, од чије руке паде невина глава мога покојног родитеља. Али нигда моја жудња за осветом не бијаше потпуно задовољена. Ја сам једнако жудио за осветом. Моја је душа жудила, да скине главу онога човјека, од чије руке паде мој баба. По сред крвавих битака, у најжешћем бојном окршају, то ми не силазише с ума; и ја сам пажљиво мотрио оно душманско лице, – е да би га гдје сагледао. У тој жељи често пута одлазио сам у тако незгодан положај, из кога ме је само случајем омогућена братска помоћ могла спасити. И тако су пројуриле оне три кржаве године нашег устанка. На пошљетку наступио је мир, а моја жеља не бијаше задовољена (...)“ (Milanović, 1899, pp. 226–227; Branković, 2022а, р. 18).

Сигурно најзначајнији, али историјски најзапостављенији члан породице Милановић је Богдан Милановић Крајишник – рођен 1877. године у Зрмањи, гдје су његови родитељи, Раде⁵ и Мара, избјегли из Босанског Петровца у току

⁵ Раде Милановић је био јако угледна и поштована личност у Босанском Петровцу. Био је трговац и члан српско-православне црквене општине. (Zaklada srpsko-pravoslavnoj školi

српског устанка 1875–1878. године. Основну школу завршио је у Петровцу. Иако је био надарен отац га није послао да се даље школује. Међутим, он је наставио самостално – самоучки, да се образује и другује са књигом. Писао је у листовима: *Голуб*, *Невен*, *Зорица*, *Сјоменик*, *Босанска вила*, *Босанско-херцеговачки источни*, *Слава*, *Градина*, *Бранково коло*, *Зора*, *Глас Црногораца*, *Српски маџазин*, *Женски свет*, *Звезда* и другим листовима тог времена, а објавио је и двије збирке пјесама: *Први цвијетњак*, Велика Кикинда, 1895 и *Крајишкиње*, Загреб, 1899. (Popović, 1903b, pp. 54–55; Bogdan Milanović-Krajišnik, 1902; Ćitulje, 1902, p. 291; Marjanović, 1933a, pp. 5–6; Marjanović, 1933b, p. 5; Bogdan R. Milanović, 1902, p. 1055; Kovačević, 1996, p. 145; Tomović, 2003, pp. 187–188; Sadžak 2010, p. 241; Branković, 2017a, pp. 125–126; Branković, 2017b, pp. 351, 356; Branković, 2022a, pp. 15, 24–25, 79–80). Ступајући у српски покрет за црквено-школску аутономију, млади Милановић постао је ватрени проповједник српске националне мисли и српске идеје коју је покрет пропагирао. Његова трговачка радња постала је окупљалиште искрених и оданих присталица идеје српског покрета. Милановић је у радњи одржавао говоре који су пропагирали идеје покрета и храбрио суграђане да се придруже покрету и подрже његове циљеве (Marjanović, 1933a, p. 6; Branković, 2016, pp. 146–147; Madžar, 1982, p. 278; Mikić, 1995, p. 295; Kovačević, 1996, p. 145; Mikić, 2002, p. 9; Branković, 2017b, pp. 352–353; Branković, 2021b, p. 164; Branković, 2022a, p. 42). Због активног учешћа у покрету трпио је константну полицијску тортуру и прогон од стране аустроугарске управе. У жалби првака за црквено-школску аутономију упућеној 1902. године руском цару као један од примјера тортуре над вођама покрета од стране окупационе власти, наведен је примјер страдања Богдана Милановића Крајишника: „(...) Глобе, гоне и на прогонство осуђују, чланове црквено-школских општина због појединих рјешавања општинских, за које је одговорна општина као корпорација, а не они лично, и те глобе које у неким општинама достижу до 400 круна наплаћују путем егзекутивне продајући осуђеним и пошљедњу алатку из дућана и остављајући их без игди ишта, а прогонства извађају са жандарима растављајући очеве од куће и дјеце, трговце и заначије од рада и заната и из мјеста гдје су одрасли и по 50 година живили у друге крајеве гдје нигди никог свога немају (Нику Стојановића, Богдана Милановића итд) (...) А неке држе и под домаћим затвором и полицајним надзором да се ни ским састати не могу, нити икуд из куће кренути, те су се неки од тих морали одселити из отачбине у Црну Гору и Србију, гдје су у очајању за отачбином и помрли (Богдан Милановић у Улцињу) (...)“ (Kestanović, 1965, pp. 380–381; Branković, 2022a, p. 52).

Богдан Милановић преминуо је 1902. године у Улцињу у Црној Гори, гдје се одселио из Босанског Петровца због репресалија које су над њим спроводиле окупационе аустроугарске власти, због подршке и учешћа у борби

u Petrovcu od 2500 for., 1893, p. 240–241; *Dopis*, 1897, p. 73; Ernaut, 2015, p. 52; Branković, 2022a, p. 22).

српског народа за црквено-школску аутономију у окупираним покрајинама Босни и Херцеговини (Popović, 1903b, p. 57; Bogdan Milanović-Krajišnik, 1902; Ćitulje, 1902, p. 291; Marjanović, 1933a, pp. 5–6; Marjanović, 1933b, p. 5; Bogdan R. Milanović, 1902, p. 1055; Kovačević, 1996, p. 146; Tomović, 2003, p. 188; Branković, 2017a, pp. 125–126; Branković, 2017b, p. 354; Branković, 2022a, pp. 52–53). Након вијести о прераној смрти Богдана Милановића Крајишника, учитељ и пјесник Исаије Митровић је њему у част, у листу *Голуб* из Сомбора објавио пјесму:

БОГДАНУ Р. МИЛАНОВИЋУ
срп. песнику

Ко жалио не би младо,
Жиће – рано у гроб пало,
Млого што је препатило,
Млого што је осећало.

Жалимо те надо наша!
Надо наша утрњена.
Жалимо те ево српска
Омладина уцвељена.

Млого си нам ти Богдане
За живота обећав'о,
Ал' смрт ти спречи пута
Па довикну: „моје право!“ (Mitrović, 1902, p. 213)

Свештеник Вукосав Милановић најтрагичнија је личност из ове породице. Вукосав Милановић рођен је 1865. године у селу Суваја, код Босанског Петровца. Након што је завршио Рељевску богословију, у чин ђакона рукоположио га је 6. децембра 1891. године митрополит дабробосански Ђорђе Николајевић, а у чин свештеника 9. маја 1892. године. Након рукоположења привремено је био постављен за капелана надзорнику петровачког протопрезвитерата, са задатком да опслужује родно село Сувају (Vukosav Milanović, 1892, p. 470; Štrbac, 1960, pp. 99–100; Pilipović, 2008, p. 61; Nikić i sar., 2011, p. 263; Ernaut, 2015, pp. 60–61; Ernaut, 2021, p. 597).

Након што је постављен за капелана и послан у родно село, Вукосав Милановић је покренуо акцију прикупљања средстава за црквено звоно. Заједно са народом успио је прикупити средства за куповину звона, што је обављено преко трговца Пере Креце⁶ из Босанског Петровца. Након што је звоно сти-

⁶ Перо Крецо (Варцар Вакуф 1846. – Босански Петровац 1907.) био је војвода, национални борац, народни вођа и трговац. До почетка српске буне у Босни 1875. године давио се

гло, Милановић је добио из АЕМ Конзисторије у Сарајеву одобрење да се звоно освешта. Међутим, због одређених сукоба између свештеника Милановић – Новаковић то није извршено све до 1895. године, што се може видјети из сљедећег текста: „(...) У Суваји послје окупације т. ј. док ју је служио усопшти свештеник Глигорије Новаковић, подигнута је у сред села на врло лијепом храстовим гајем обраслом земљишту, које се још од старина зове црквени Гај, па и ако се непамти да је ту црква била – једна кућа од слабог материјала у којој се је до сада па и сада свршава на освећеном антиминосу св. служба Божија у неке одређене дане преко године. Кад је млади свештеник Вукосав Милановић дошао у Сувају са намјером, да се поново устроји парохија Сувајска, онда сељани споменутога села скупе међусобно добровољне прилоге те у 1892. год. наруче преко госп. Пере Креце трговца из Петровца једно звоно, на којем је с једне стране икона св. Богородице са Христом, а с друге крст са четири слова: с. Натпис је пак на истом: „Срп. прав. храм св. Богородице у Суваји срби босанци 1892.“ Високопречасна српско-правосл. АЕМ. конзисторија у Сарајеву на замолницу свештеника г. Милановића дала је дозволу под 5. новембра 1892. бр. 2065 на дотични протопрезвитерски Уред, да надзиратељ може са благословом Архиепископским звоном осветити. Но пошто бијаше неспоразум измеђ сељана сувајских, свештеника Милановића и надзиратеља Новаковића у погледу успостављења парохије Сувајске, то и звоно оста неосвећено све до 1. октобра 1895. (...) Послје договора са сељанима, српско-православни протопрезвитерски Уред Петровачки својим дописом од 14. септембра бр. 256 ех 1895. позове званично све парохијалне уреде да народу објаве, да ће освећење звона у селу Суваји бити на покров св. Богородице т. ј. 1. октобра 1895. којој свечаности, да по могућности и учествују (...)“ (Doris, 1897, pp. 71–72).

Вукосав Милановић није био присутан приликом освештања звона у Суваји. Он је 12. августа 1893. године постављен за пароха у Кулен Вакуфу, гдје је остао да живи до смрти 1941. године. Милановић је 1895. године, заједно са свештеницима Дмитријем Ђургузом из Вођенице, Давидом Прошићем из Смољане и Никодимом Новаковићем из Буковаче вршио опијело Мили Кецману⁷ – уснулом парохијанцу из Смољане (Mile Kestman, 1895, p. 470).

трговачким обртом. Због националних ставова често је затваран од стране османских власти. Почетком српског устанка ступа у устаничке редове Голуба Бабића и постаје битна личност у устаничким редовима. Године 1877. изабран је за члана Привремене босанске народне владе. По завршетку устанка вратио се трговачком обрту у Босанском Петровцу. (Dnevnik Pere Krece iz Varcar-Vakufa, bez paginacija; Екмеčić, 1973, pp. 36, 297; Čubrilović, 1996, pp. 190, 338; Kresco, 2018, pp. 6–7; Životopis. Svojeručno Pero Kresco, vojvoda, 1910, p. 31).

⁷ Свештеник Миле Кецман рођен је 1858. године у Дринићу. Основну школу завршио је у Буковачи, а богословију у Бањој Луци 1875. године. У чин свештеника рукоположио га је митрополит дабробосански Антим почетком октобра 1879. године. Одмах по рукоположењу одређен је за пароха смољанског у протопрезвитерату петровачком. За вријеме његовог службовања у сједишту парохије изграђена је 1887. године дрвена црква, посвећена Светом пророку Илији. Умро је 15. септембра 1895. године од сушице. Гроб пароха

Након што је парохија Смољана остала упражњена 1920. године, послје смрти свештеника Владимира Кецмана,⁸ Вукосав Милановић постављен је за администратора упражњене парохије Смољана у Босанском Петровцу. У парохији Смољана обавезу администратора вршио је до 1927. године, када је пензионисан. Венијамин Таушановић је приликом свог устоличења за епископа бихаћког 1926. године, уз још девет свештеника из епархије, одликовао Вукосава Милановића правом да носи црвени појас. (Branković, 2012, pp. 107–108; Ernaut, 2021, p. 568).

Други свјетски рат, окупацију Краљевине Југославије и формирање Независне Државе Хрватске, 1941. године, Вукосав Милановић дочекао је у Кулен Вакуфу. Старост, болест и изнемоглост нису спријечиле усташе да свештеника Вукосава Милановића поштеде своје бруталности у јулско–августовском покољу српског народа у Босанској Крајини. Он је ухапшен заједно са своја два сина, снахом и двоје унучади 29. јула 1941. године у Кулен Вакуфу. Након хапшења и затварања, свештеник Милановић је са породицом био изложен страшној тортури и мучењу. Прво је морао да подноси страшне батине, а потом су га усташе покушале натјерати, дајући му нож, да коље сопствено дијете, што је он одбио. Након тога, био је приморан да слуша како му усташе кољу дјecu и унучад. Усташком звјерству ту није био крај, након убиства, дјecu и унучад су бацили у јаму, а свештеника Милановића оставили у животу са сазнањем шта су учинили. Умро је крајем љета 1941. године у нервном растројству, сломљен од бола за пострадалом дјецом. (Dakina, 1995, pp. 277–278; Đurić, 1989, p. 113; Štrbac, 1960, pp. 99–100; Pilipović, 2008, p. 61; Pilipović, 2016; Branković, 2019, pp. 55–56; Branković, 2021a, pp. 137–138, Ernaut, 2021, p. 66).

На приједлог тадашњег епископа бихаћко–петровачког – Хризостома Јевића, Свети архијерејски сабор Српске православне цркве је 20/7. маја 2003. године убројао Вукосава Милановића у Именослов Светих, и том одлуком је одређено да се Вукосав Куленвакуфски прославља 7. августа/25. јула (Dosiје sveštenomučenika Eparhije bihaćko-petrovačke, 2003; Nikić, 2007, pp. 28, 31–32; Branković, 2012, p. 107; Branković, 2022b, pp. 84–85). Поред Вукосава Милановића у Именослов Светих убројано је још седам свештеномученика

Миле Кецмана налази се изнад олтара цркве у Смољани. На надгробној плочи написан је сљедећи текст: „ОВЂЕ ПОЧИВАЈУ ОСТАТЦИ [ријеч није читљива] СВЕШТЕНИКА МИЛЕ КЕЦМАНА ПАРОХА СМОЉАНСКОГ РОЂ 1858 РУКОПОЛОЖЕН 4/9 1879 ПРЕСЕЛИ СЕ У ВЈЕЧНОСТ 15/9 1895“. (Mile Kecman, 1895, p. 470; Branković, 2011, pp. 483–484; Branković, 2012, pp. 103–104; Ernaut, 2021, p. 568).

⁸ Владимир Кецман рођен је 3. новембра 1878. године у Буковачи. По завршетку школе у Сарајеву 1896. године вратио се у родну Буковачу. Рукоположен је 25. августа 1902. године у чин ђакона, а одмах сутрадан и у чин презвитера. За пароха у Смољани постављен је 1902. године. Почетком Првог свјетског рата био је оптужен за непоштовање Аустроугарске монархије због чега је трпио страхан терор аустроугарских власти у Босанском Петровцу. Умро је 6. септембра 1920. године. (Kecman, 1998, pp. 35–36; Branković, 2012, pp. 106–107; Ernaut, 2021, p. 568).

и један мученик које је предложио епископ Хризостом.⁹

Након одлуке Светог архијерејског сабора, а по налогу епископа Хризостома, приступило се изради икона нових свештеномученика (Nikić, 2007, р. 33). Након што су извршене све потребне припреме почела је свечана канонизација нових свештеномученика. Прво су на јесењем сабору манастира Рмањ 5. октобра 2003. године прослављени свештеномученици Милан Рмањски и Родољуб и Вукосав Куленвакуфски. Затим су у Гламочу – 19. октобра 2003. године, прослављени свештеномученици Симо и Мирко Гламочки. Свештеномученик Дамјан Граховски прослављен је 2. новембра 2003. године у Босанском Грахову, а 16. новембра исте године у Дрвару су прослављени свештеномученици Милан (Бањац) и Милан (Голубовић) Дрварски. Прослављање је почињало вечерњим богослужењем уочи дана одређеног за канонизацију у парохијама, а настављено је сутрадан служењем јутрења и Литургије (Nikić, 2007, р. 37). У току Литургије, а према правилима Православне цркве: „на малом входу изношене су и узвисиване иконе Свештеномученика одређеног мјеста, а потом је читан епархијски акт који се односио на прослављање одређених Свештеномученика“, након тога: „Иконе су бивале освећиване кропљењем освећеном водом и помазивањем св. миром и затим постављане за поклоњење и целивање.“ (Nikić, 2007, р. 38)

Како би све било у складу са правилима Српске православне цркве, епископ Хризостом је послао распис свештенству и свештенмонаштву своје епархије о помињању новопроявљених свештеномученика на свим отпуштима на крају службе, а који гласи: „(...) одређујемо да се даном примитка овог нашег расписа у отпуштима након помињања СВЕТИХ СРПСКИХ ПРОСВЈЕТИТЕЉА И УЧИТЕЉА Симеона Мироточивог, Светитеља Саве, Арсе-

⁹ Текст одлуке Светог архијерејског сабора гласио је: „Усвојити предлог Његовог Преосвештенства Епископа бихаћко-петровачког Господина Хризостома и – на локалном нивоу – одобрити прослављања нових свештеномученика, односно мученика, и то: протојереј Симо Бањац из Гламоча, протојереј Мирко Стојисављевић из Гламоча, протојереј Милан Бањац из Дрвара, јереј Милан Голубовић из Дрвара, протојереј Вукосав Милановић из Кулен Вакуфа, протојереј Милан Поповић из Мартин Брода, јереј Родољуб Самарцић из Кулен Вакуфа и јереј Дамјан Штрбац (млађи) из Босанског Грахова; а за мученика син протојереја Мирка Стојисављевића из Гламоча.

Спомен новопросијављених вршити, и то:

- Светим свештеномученицима гламочким Симу и Мирку, и мученику – сину Мирковом, 3. августа/21. јула;
- Свети свештеномученицима дрварским Милану и Милану 8. јуна/26. маја;
- Светом свештеномученику Дамјану Граховском, 31/18. маја;
- Светом свештеномученику Милану Рмањском, 13. јула/30. јуна; и
- Светим свештеномученицима Вукосаву и Родољубу куленвакуфским, 7. августа/25. јула.

Ово с тим да Његово Преосвештенство Епископ бихаћко-петровачки Господин Хризостом, као надлежни епархијски Архијереј, припреми и новоименованој Комисији Светог архијерејског сабора благовремено достави службе и иконе новопроглашених свештеномученика и мученика за наредно редовно заседање Светог архијерејског сабора.“ (Dosije sveštenomučenika Eparhije bihaćko-petrovačke, 2003; Nikić, 2007, р. 32).

нија, Максима, Василија Острошког и Петра Цетињског, свештеномученика Петра Сарајевског и Платона Бањалучког, помињу новоканонизовани свештеномученици, и то на следећи начин: СВЕТИХ СВЕШТЕНОМУЧЕНИКА СИМЕ И МИЛАНА ГЛАМОЧКИХ, МИЛАНА И МИЛАНА ДРВАРСКИХ, ДАМЈАНА ГРАХОВСКОГ, ВУКОСАВА И РОДОЉУБА КУЛЕНВАКУФСКИХ И МИЛАНА РМАЊСКОГ.“ (Nikić, 2007, pp. 38–39).

Свети архијерејски сабор из оправданих разлога није на свом редовном засједању у мају 2004. године извршио свечано проглашење новомученика прибројаних лику Светих, то је учињено на редовном засједању Сабора у мају следеће 2005. године (Nikić, 2007, p. 40).

Мошти Вукосава Куленвакуфског пронађене су 2018. године поред храма Покрова Пресвете Богородице у његовом родном селу Суваја. На дан Светог мученика Нестора, 9. (27) новембра 2018. године, по благослову епископа бихаћко-петровачког Сергија извршено је ископавање моштију Светог свештеномученика Вукосава Милановића. Након ископавања мошти су пренесене у манастир Рмањ (Karanović, 2019; Obretenje moštiju sveštenomučenika Vukosava Milanovića, 2018).

Прошлост народа којем припадамо тешко је познавати ако се заборавља породична историја, ако се не памте усмена предања која се касније преносе на потомке. Посебно треба нагласити губитак оних историјских момената који нису записани, а који су се изгубили у усменом (не)преношењу и сигурном процесу који у том случају наступа – забораву. Значај историјског наслеђа тешко је схватити ако прије тога нисмо разумјели и превазишли уобичајено схватање које носи данашње друштво – друштво заборављања и површности, у којем је та иста површност потиснула, а негдје у потпуности истиснула некадашња породична и народна предања – предања на којима су одрасле генерације наших предака поштујући прошлост својих предака и чувајући је за будућност својих потомака. Ако све претходно речено, сагледамо и прихватимо као истину без уплива различитих савремених идеолошких схватања, који за основно мјерило узимају ставове индустријско-потрошачког друштва и стицања капитала, а на штету идентитета народâ, посебно малих народâ, онда нам постаје јасно зашто је потребно посветити пажњу истраживањима историје породица и личности, јер само тако се може сачувати сјећање на величину жртве наших предака за наше постојање.

Референце

Bogdan Milanović-Krajišnik (1902, July 20). *Glas Crnogoraca*, 29.
 Bogdan R. Milanović (1902, August 14/18). *Brankovo kolo*, 33.
 Branković, B. M. (2011). Sveštenik Mile Kecman (1858–1895). *Glasnik SPC*, 12, 483–484.
 Branković, B. M. (2012). *Crkva Svetog proroka Ilije u Smoljani*. Epar-

hija bihačko-petrovačka.
 Branković, B. M. (2016). *Petrovac od 1700. do 1918. godine*. Zavičajno udruženje „Petrovac“, Grafid.
 Branković, B. M. (2017a). Velika imena iz malog grada. *Radovi*, 26, 117–132.

- Branković, B. M. (2017b). Bogdan Milanović Krajišnik – žrtva borbe za crkveno-školsku samoupravu u Bosni i Hercegovini. *Srpske studije*, 8, 350–359.
- Branković, B. M. (2019). Vukosav Milanović – od sveštenoslužitelja do sveštenomučenika. In B. M. Branković (Ed.), *Poruke iz svetosavske prošlosti (mala čitanka o istoriji i duhovnosti srpskog naroda)* (pp. 51–57). Udruženje istoričara Republike Srpske „Milorad Ekmečić“, KUD „Grmeč“.
- Branković, B. M. (2021a). Kratki pregled stradanja Srba u Bosanskom Petrovcu 1941. godine. In D. Mastilović (Ed.), *1941. godina u istoriji i historiografiji* (pp. 131–147). SPKD Prosvjeta.
- Branković, B. M. (2021b). Gligorije Jeftanović and the struggle for church and school autonomy. *Istraživanja – Journal of Historical Researches*, 32, 162–174.
- Branković, B. M. (2022a). *Slaviće mene narod moj. Bogdan R. Milanović Krajišnik (1877–1902)*. Arhiv Republike Srpske, Udruženje arhivskih radnika Republike Srpske.
- Branković, B. M. (2022b). Povodom 110 godina od podizanja i 20 godina od obnove hrama Svetog proroka Ilije u selu Smoljana. *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske*, 13, 79–86.
- Čitilje. (1902, August 15). *Bosanska vila* 14 & 15.
- Čubrilović, V. (1996). *Bosanski ustanak 1875–1878*. Službeni list SRJ, Balkanološki institut.
- Dakina, G. R. (1995). *Genocid nad Srbima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj: budi katolik ili umri*. Institut za savremenu istoriju.
- Dnevnik Pere Krece iz Varcar-Vakufa (Mrkonjić-Grad), životopis, svojeručno Pero Krec, vojvoda*. Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Dopis* (1897, februar). *Bosansko-hercegovački istočnik*, XI/2.
- Dosije sveštenomučenika Eparhije bihačko-petrovačke*. Arhiva Eparhije bihačko-petrovačke, Bosanski Petrovac.
- Đurić, V. Đ. (1989). *Ustaše i pravoslavlje*. Beletra.
- Ekmečić, M. (1973). *Ustanak u Bosni 1875–1878*. Veselin Masleša.
- Ernaut, M. (2015). *Kanonsko područje Eparhije bihačko-petrovačke u vremenu mitropolita dabro-bosanskog Georgija Nikolajevića 1886–1896*. Eparhija bihačko-petrovačka.
- Ernaut, M. (2021). *Eparhija bihačko-petrovačka i rmanjska. Prošlost ispisana vjerom*. Eparhijski upravni odbor Eparhije bihačko-petrovačke.
- Ivančević, P. S. (1904). Bogdan R. Milanović-Krajišnik, srpski pjesnik i rodoljub – 1877–1902. *Bosanska vila*, 5, 81–83.
- Karanović, S. (2019). *Krst Svetog Vukosava Kulenvakufskog*. Retrieved January 25, 2022, from <http://www.spc.rs/st/episkop-sergije-krst-svetog-vukosava-kulenvakufskog>
- Karanović, S. (2021). *Karanovići, blagorodna sveštenička loza*. Eparhijski upravni odbor Eparhije bihačko-petrovačke.
- Kecman, V. D. (1998). *Rijeka života (rodoslov Kecmana)*. Grafomark.
- Kecmanović, I. (1965). Jedna epizoda iz borbe Bosne i Hercegovine za crkveno-školsku autonomiju. *Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, 4–5, 369–396.
- Kovačević, D. S. (1996). *Petrovac u podnožju Grmeča, Klekovače i Osječenice*. Muzej Vojvodine.
- Krašić, V. (2021). *Ustanak u Bosni od 1875. do 1878. god.* (R. Subić, Ed.). Udruženje arhivskih radnika Republike Srpske, Arhiv Republike Srpske. (Original objavljen 1884).
- Kreco, P. (2018). *Životopis – bilješke iz srpskog ustanka u Krajini* (R. M. Pilipović, & B. M. Branković, Eds.). Udruženje Drvarčana.
- Latinović, R., Smiljanić, A., & Jeličić, Č. (2016). *Kolunić: selo, škola, ljudi*. Grafid.
- Madžar, B. (1982). *Pokret Srba Bosne i Hercegovine za vjersko-prosvjetnu samoupravu*. Veselin Masleša.
- Marinković, D. (1966). *Moji doživljaji* (V. Bogičević, Ed.). ANU BiH.
- Marjanović, J. (1933a). Bogdan Milanović-Krajišnik, povodom tridesetogodišnjice njegove smrti. *Vrbaske novine*, 87, 5–6.
- Marjanović, J. (1933b). Bogdan Milanović-Krajišnik, povodom tridesetogodišnjice njegove smrti. *Vrbaske novine*, 88, 5.
- Marko Milanović (1888, septembar). *Dabro-bosanski istočnik* II/9 (15).
- Mikić, Đ. (1995). *Banja Luka na Krajini hvala*. Institut za istoriju.
- Mikić, Đ. (2002). *Bogdan R. Milanović Krajišnik, srpski pesnik i rodoljub 1877–1902*. In Đ. Mikić (Ed.), *Bogdan Milanović Krajišnik, Krajiškinje* (pp. 9–21). GO SPKD Prosvjeta.
- Milanović, B. (1899). Zadovoljena osveta. *Golub*, 15, 226–227.
- Mile Kecman* (1895, februar). *Bosansko-hercegovački istočnik*, IX/12.
- Milošević, B. (2012). *Pravoslavno sveštenstvo u društvenom razvoju Bosanske Krajine u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka*. Filozofski fakultet.
- Mitrović, I. (1902). Bogdanu R. Milanoviću. *Golub*, 14, 213.
- Nikić, S. (2007). *Žitja novih sveštenomučenika bihačko-petrovačkih*. Eparhija bihačko-petrovačka.
- Nikić, S., Latinović, G., Pilipović, R., Ernaut, M., & Radanović, R. (Eds.). (2011). *Prvi šematizam: Eparhija bihačko-petrovačka 2010*. Eparhija bihačko-petrovačka.
- Nikolajević, Đ. (Ed.). (1882) *Šematizam Pravoslavne mitropolije i arhidijeceze Dabro-Bosanske za godinu 1882*. Pravoslavna mitropolija i arhidijeceza Dabro-Bosanska.
- Novaković, D. (2014). *Novakovići 1813–2013. Naša porodica – naš zavičaj*. Autorovo izdanje.
- Obretnje moštiju sveštenomučenika Vukosava Milanovića* (2018). Retrieved January 21, 2022, from <http://spc.rs/eng/node/61088>
- Pilipović, R. (2008). *Manastir Rmanj*. Eparhija bihačko-petrovačka.
- Pilipović, R. (2016). *Bosanska krajina u Drugom svetskom ratu* (5). Retrieved February 15, 2022, from <http://srbiubih.com/bosanska-krajina-u-drugom-svetskom-ratu-5/>
- Popović, J. G. (1903a). Vijenac vojvodi Vidu Milanoviću. *Golub*, 1, 6.
- Popović, J. G. (1903b). Bogdan R. Milanović-Krajišnik. *Golub*, 4,

- 54–57.
- Rađenović, P. (1925). *Bjelajsko polje i Bravsko – antropogeografska ispitivanja*. In J. Cvijić (Ed.), *Naselja i poreklo stanovništva*, (Vol. 20, pp. 125–276). SKA.
- Rakić, R., & Kosanović, B. (Eds.). (2000). *Veliki pravoslavni bogoslovski enciklopedijski rečnik*. Pravoslavna reč.
- Sadžak, M. (2010). *Pregled srpske književnosti u Bosni i Hercegovini u 19. vijeku*. Artprint.
- Štrbac, D. N. (Ed.). *Spomenica pravoslavnih sveštenika žrtava fašističkog terora i palih u narodnooslobodilačkoj borbi* (1960). Savez udruženja pravoslavnog sveštenstva FNRI.
- Tomović, N. (2003). Bogdan Milanović Krajišnik (1877–1902). *Krajina*, 5, 187–189.
- Urić, N. (2016). *Vaso Vidović – politički vođa Bosanskog ustanka 1875–78. godine*. In B. M. Branković, & B. Milošević (Eds.), *Ustanak Srba u Hercegovini i Bosni 1875–1878. godine*. (pp. 77–112). Filozofski fakultet.
- Vukosav Milanović (1892, septembar). *Bosansko-hercegovački istočnik* VI/9.
- Zaklada srpsko-pravoslavnoj školi u Petrovcu od 2500 for.* (1893, jun). *Bosansko-hercegovački istočnik*, VII/6.
- Životopis. Svojeručno Pero Kreco, vojvoda* (1910, januar 1). *Razvitak*, I/1.

Contribution to the study of the Milanović family history

Boško M. Branković

University of Banja Luka, Faculty of Philosophy, Bosnia and Herzegovina

The author writes about the past of the Milanović family from Petrovac, with an emphasis on the biographies of the priest Marko Milanović—teacher, insurgent, and duke from the Serbian uprising of 1875–1878; Vid Milanović—writer, national leader, and fighter for the national rights of Serbs in Bosnia and Herzegovina under the Austro-Hungarian occupation; Bogdan Milanović Krajišnik; and priest Vukosav Milanović, who was included in the Names of the Saints in 2003 at the proposal of the then Bishop of Bihać–Petrovac, Hrizostom Jević, and by the decision of the Holy Synod of the Serbian Orthodox Church. The importance of the chosen individuals for the study of this family, except for the priest Marko Milanović, exceeds the local character in the history of the Serbian people and, therefore, it is important to focus on them while researching the past of the Serbian people in Bosnia and Herzegovina. It is difficult to know the past of the nation to which we belong if we forget the family history and if we do not remember the oral traditions that are later passed on to the descendants. We should especially emphasize the loss of those historical moments that were not recorded or that were lost in oral (non)transmission and the inevitable process that occurs in that case—oblivion. The study of family history represents a significant contribution to the understanding of time, customs, habits, and micro and local history in general, which can be later used for integration in a wider structure and writing of macro history, primarily national history. It is especially important to research the past of the families that have given their contribution to local or national history, whose members held responsible positions in society or were at the head of national movements that contributed to the well-being of the entire nation. It is difficult to understand the importance of historical heritage if we have not previously understood and overcome the common understanding of today's society—a society of forgetfulness and superficiality, in which this same superficiality has suppressed and, in some cases, completely displaced former family and folk traditions. Generations of our ancestors have grown up with these traditions, respecting the past of their ancestors and preserving it for the future of their descendants. If we look at everything previously said and accept it as the truth without the influence of various contemporary ideological understandings which take the approach of the industrial-consumer society and the acquisition of capital as the basic criterion, to the detriment of the identity of peoples, especially small peoples, then it becomes clear to us why it is necessary to focus on researching the history of families and personalities since only in this way the memory of the great sacrifice of our ancestors for our existence can be preserved.

Key words:

Marko Milanović, Vid Milanović, Bogdan R. Milanović Krajišnik, Vukosav Milanović, local and national history, family